

TÜRKİYE’DE PAMUK ÜRETİMİNİN SON DÖNEMLERDEKİ GENEL ANALİZİ GENERAL ANALYSIS OF COTTON PRODUCTION IN RECENT PERIODS IN TURKEY

Nihat KÜÇÜK

Dr. Öğr. Üyesi. Harran Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İktisat Bölümü
(Sorumlu Yazar)

Mustafa Hakkı AYDOĞDU

Doç. Dr. Harran Üniversitesi, Ziraat Fakültesi Tarım Ekonomisi Bölümü

Özet

Üretici ülkeler için pamuk, lifi ve tohumuyla gıda ve tekstil endüstrilerinde oluşturduğu değer zinciriyle önemli ölçüde istihdam imkanı ve katma değer sağlayan, stratejik bir zirai üründür. Uluslararası Pamuk Danışma Konseyi (ICAC)’nin 2014–2018 dönemi beş yıllık verileri incelendiğinde; dünyada ortalama 32.1 milyon hektar alanda pamuk ekimi yapıldığı ve ortalama 24.6 milyon ton lif pamuk üretildiği görülmektedir. ICAC’ın 2018/19 sezonu tahmini verilerine göre; Türkiye, pamuk üretim alanı itibarıyla dünyada on birinci sırada, lif pamuk veriminde ikinci sırada, pamuk üretiminde altıncı sırada, pamuk tüketiminde beşinci sırada ve pamuk ithalatında altıncı sıradadır. Türkiye’nin birçok çiftçisinin temel zirai gelir kaynaklarından biri olan pamuk, tekstil ve hazır giyim sektörlerindeki büyümenin ardından önem kazanmıştır. Türkiye’de uygulanan tarım politikalarına bağlı olarak, pamuk sektöründe ciddi değişimler yaşanmaktadır. Bu çalışmanın amacı 1991 ile 2018 yılları arasında Türkiye’de pamuk üretim alanları, üretim miktarları ve verimde meydana gelen değişimlerin genel analizini yaparak, önerilerde bulunmaktır. Bu kapsamda TÜİK verilerinden ve konuyla ilgili sektör raporları ve diğer çalışmalardan faydalanılmıştır. Türkiye’de, 1991 yılında yaklaşık 599 bin hektar olan pamuk ekim alanları, artan ve azalan oranlarda dalgalı bir seyir izleyerek 2018 yılında 519 bin hektara gerilemiştir. Pamuk ekim alanları, GAP sulamalarının başlamasıyla birlikte araştırılan dönemin ilk yıllarında düzenli bir artış göstermiş, daha sonra azalan ve artan bir gelişme ortaya çıkmıştır. 1991 yılında 1.5 milyon ton olan kütlü pamuk üretim miktarı, 2018 yılında 2.57 milyon tona ulaşmıştır. Anılan dönem ortalaması 2.16 milyon ton olmuştur. Pamuk ekim alanlarında anlamlı bir artış olmamakla beraber, diğer taraftan verimde önemli artışlar yaşanmıştır. 1991 yılında ortalama dekara verim 253 kg civarında iken, 2018 yılında yaklaşık 496 kg/da olarak gerçekleşmiştir. Anılan dönemin verim ortalaması 382 kg/da civarındadır. Türkiye, pamuk sektöründe, dâhilde işleme ve tekstil ürünleri ihracatı nedeniyle ithalatçı konumdadır. Yapılan trend analizlerinde, yeni sulama alanları açılmadan pamuk üretim alanlarında anlamlı bir değişikliğin olmayacağı, mevcut alanlarda ise hafif dalgalı, yıllara bağlı olarak artan ve azalan bir durumun ortaya çıkacağı beklenmektedir. Yakın gelecekte, eğer kamu destekleme politikalarında önemli bir değişiklik olmaz ve yeni sulama alanları açılmaz ise, pamuk üretim miktarının 2 milyon ton civarında ve dekara verimin ise 500 kg civarında olması beklenmektedir. Bu araştırma, pamuk sektörüne, karar vericilere ve tarım politikaları belirleyicilerine faydalı veriler sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Pamuk, Üretim alanları, Üretim miktarı, Verim, Türkiye

Abstract

For producing countries, cotton is a strategic agricultural product that provides significant employment opportunities and added value in the value chain it generates in the food and textile industries with its fiber and seed. When the 5-year data of the International Cotton Advisory Committee (ICAC) for the period 2014–2018 is examined; it is observed that 32.1 million hectares of cotton is cultivated in the world and 24.6 million tons of fiber cotton is produced on average. According to ICAC forecast data in the 2018/19 season; Turkey ranked 11th in global cotton production area, ranked 2nd in fiber yield, ranked 6th in production, ranked 5th in consumption and ranked 6th in imports. Cotton is one of the main source of agricultural income for many farmers in Turkey, it has gained importance after the growth of the textile and apparel sector. Depending on the agricultural policies applied in Turkey, significant changes occur in cotton sector. The aim of this research is to evaluate the general analysis of the changes that occur in cotton production areas, production, yields, and make suggestions based on for the years of 1991 and 2018 in Turkey. In this context, TUIK data, related sector reports and other studies were utilized. In Turkey, about 599 thousand hectares of cotton acreage was existing 1991, during the research periods it follows increasing and decreasing rates fluctuated rates and declined to 519 thousand hectares in 2018. During this period, with the start of GAP irrigation, the research period showed a steady increase in the first years of the period, and followed by a decreasing and increasing development until the end of research year. The volume of raw cotton production was 1.5 million tons in 1991 and 2.57 million tons in 2018. The average of the researched period was 2.16 million tons. Although there was no significant increase in cotton areas, on the other hand, there were significant increases in yield. While the average yield in 1991 was 253 kg per decare, it was around 496 kg in 2018. The average yield of this period was around 382 kg per decare. Turkey is importer due to the processing and export of textile products in cotton sector. According to trend analysis, it is expected that there will be no significant change in cotton production areas before new irrigation areas are opened, and a slightly fluctuating, increasing and decreasing situation will occur in existing areas. In the near future, if there is no significant change in public support policies and new irrigation areas are not opened, cotton production is expected to be around 2 million tons and yield per decare is around 500 kg. This research provides useful data to cotton sector, decision makers and agricultural policy makers.

Keywords: Cotton, Production areas, Production quantity, Yield, Turkey.

Giriş

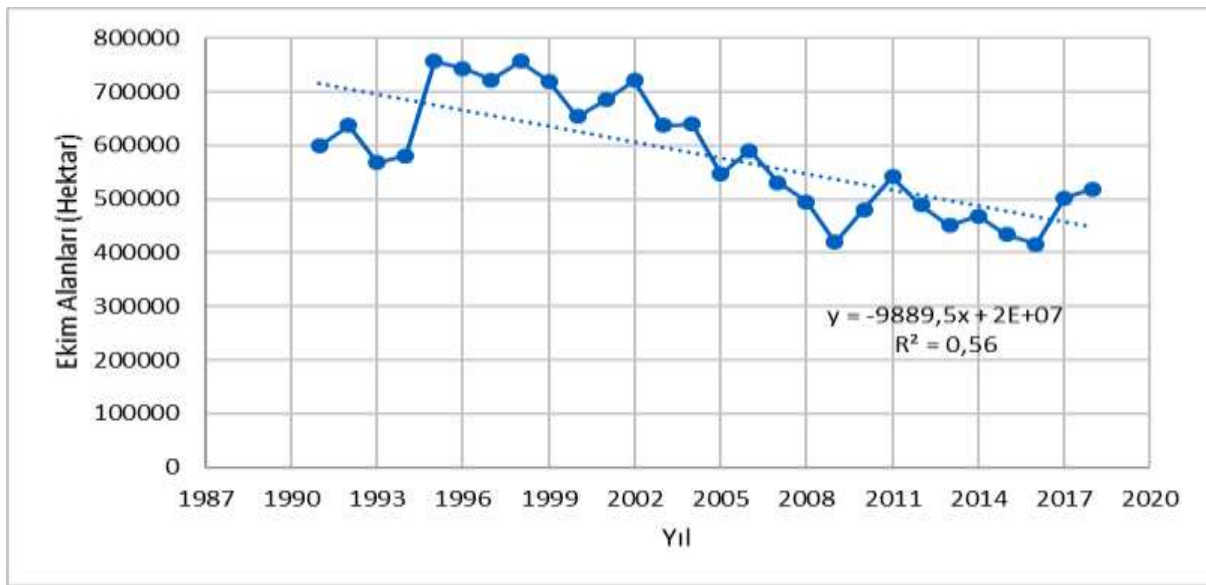
Pamuk, dünyada yaygın olarak üretilen ve ticareti yapılan başlıca tarım ürünlerinden biridir (Küçük ve Issı, 2019). Bitki boyu 80-120 cm aralığında ve koza dalları ayrı olan pamuk, kazık köklü bir bitki olup, uzun bir çiçeklenme ve hasat dönemine sahiptir (Anonim, 2019b). Sıcak koşullarda yetişebilen pamuk, etkili kök derinliği genelde 90 cm kabul edilen ve toprak seçiciliği çok fazla olmayan ancak fazla suya ihtiyaç duyan tek yıllık bir bitkidir (Aydogdu et al., 2018). Üretici ülkeler için pamuk, lifi ve tohumuyla gıda ve tekstil endüstrilerinde oluşturduğu değer zinciriyle önemli ölçüde istihdam imkânı ve katma değer sağlayan, stratejik bir zirai üründür (Guitchounts, 2014). Uluslararası Pamuk Danışma Konseyi (ICAC)'nin

2014–2018 dönemi beş yıllık verileri incelendiğinde; dünyada ortalama 32.1 milyon hektar alanda pamuk ekimi yapıldığı ve ortalama 24.6 milyon ton lif pamuk üretildiği görülmektedir (Anonim, 2019a). Pamuk, daha çok gelişmekte olan ülkelerde üretilmekte ve işlenmekte, buna karşılık en yüksek kişi başı pamuk tüketimi gelişmiş ülkelerde gerçekleşmektedir (Anonymous, 2015). Türkiye, ekolojik tarım şartlarına ve asırlardır süregelen pamuk üretim pratiğine sahip olmakla avantajlı ülke konumundadır. Doğrudan ve dolaylı istihdam etkileriyle birlikte pamuk, Türkiye’de milyonlarca kişi için gelir kaynağı olarak kabul edilmektedir. Ayrıca pamuk, Türkiye’deki tekstil, konfeksiyon ve yağ endüstrisi için önemli bir hammadde kaynağıdır (Gazanfer, 2003). Türkiye’de uygulanan tarım politikalarına bağlı olarak, pamuk sektöründe ciddi değişimler yaşanmaktadır (Küçük ve Issı, 2019). ICAC’ın 2018/19 sezonu tahmini verilerine göre; Türkiye, pamuk üretim alanı itibarıyla dünyada on birinci sırada, lif pamuk veriminde ikinci sırada, pamuk üretiminde altıncı sırada, pamuk tüketiminde beşinci sırada ve pamuk ithalatında altıncı sıradadır (Anonymous, 2019; Anonim, 2019a). Türkiye’nin birçok çiftçisinin temel zirai gelir kaynaklarından biri olan pamuk, tekstil ve hazır giyim sektörlerindeki büyümenin ardından önem kazanmıştır (Anonymous, 2019). Türkiye’deki tekstil endüstrisinin ürettiği yüksek katma değerli ürünler için yüksek kaliteli pamuğa ihtiyaç duyulmaktadır (Küçük ve Bilgiç, 2015; Özudođru, 2017). Toplam pamuk üretimi bu ihtiyacı karşılayamamakta ve Türkiye giderek net ithalatçı konumuna gelmektedir (Özudođru, 2017). Getirilen düzenlemelerle Türkiye’de pamuk ticareti 1990’lardan beri serbest piyasa koşullarına göre işlemekte, iç ve dış ticarete kısıtlayıcı herhangi bir tedbir uygulanmamaktadır. Buna bağlı olarak pamuk fiyatlarının oluşumu, yurtiçi ve yurtdışı piyasalardaki arz talep dengesiyle meydana gelmekte (Anonim, 2019a), Türkiye pamuk fiyatları, uluslararası pamuk fiyatlarına paralel olarak seyretmektedir (Küçük, 2015). Liverpool A, Liverpool B ve Memphis Endeksleri baz alınarak oluşan uluslararası pamuk fiyatları, son 20 yılda ve özellikle 1994/95 sezonundan sonra pamuk talebinin, pamuk arzına nazaran düşüş göstermesi nedeniyle, azalan bir eğilim göstermiştir (Anonim, 2019a). Dünyada artan nüfusa bağlı olarak tekstil ve hazır giyim ürünleri talebi artmakta, buna karşılık üretim sürecinde sentetik elyaf kullanımının artmasına bağlı olarak, pamuk elyafı talebi azalmaktadır (Küçük, 2015). 2018/19 sezonu tahmini verilere göre dünyada en çok pamuk üreten ilk 6 ülke sırasıyla; Çin, Hindistan, ABD, Brezilya, Pakistan ve Türkiye’dir. Pamuk tüketiminde ise ilk beş ülke Çin, Hindistan, Pakistan, Bangladeş ve Türkiye’dir (Anonymous, 2019). Görüldüğü gibi Çin, dünyanın en büyük pamuk üreticisi, en büyük pamuk tüketicisi ve en büyük pamuk ithalatçısıdır. Buna bağlı olarak Çin’in pamuk politikaları, küresel pamuk ticareti ve uluslararası pamuk fiyatları üzerinde belirleyici bir etkiye sahip olmaktadır (Guitchounts, 2014). Türkiye’de pamuk üreticilerinin rekabet gücünü belirleyen başlıca faktörler, yüksek girdi maliyetleri ve nispeten düşük fiyatlardır. Çoğunlukla pamuk fiyatları, pamuk üretim maliyetlerinin altında seyretmekte, bu yüzden aradaki farkın giderilmesine yönelik çeşitli devlet destekleri sağlanmaktadır (Anonim, 2019a). Türkiye’de kütlü pamuk üretimine; fark ödemesi, mazot ve gübre desteği, toprak analizi, ile organik tarım destekleri öngörölmüş, 2018 yılında; 0,80 TL/kg fark ödemesi, 40 TL toprak analizi desteği, 40 TL/da mazot desteği, 4 TL/da gübre desteği ve 30 TL/da organik tarım desteği sağlanmıştır (Özudođru, 2019). Öz olarak ifade etmek gerekirse; Türkiye’deki pamuk üreticileri, doğrudan gelir destekleme modeline göre, üretilen ürün miktarınca desteklenmektedir. Bu çalışmanın amacı, 1991-2018 periyodunda Türkiye’de pamuk üretim

alanları, üretim miktarları ve veriminde meydana gelen değişimlerin genel analizini yaparak, politika önerilerinde bulunmaktadır.

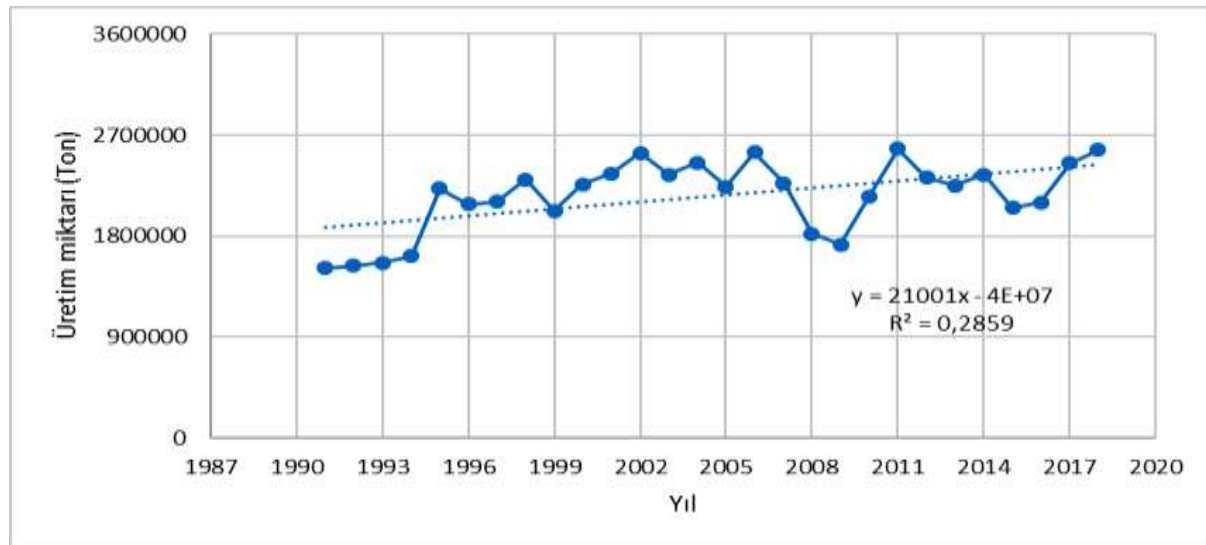
Araştırma ve Bulgular

Bu kapsamda TÜİK verilerinden ve konuyla ilgili sektör raporları ve diğer çalışmalardan faydalanılmıştır (TÜİK, 2019). Türkiye’de, 1991 yılında yaklaşık 599 bin hektar olan pamuk ekim alanları, artan ve azalan oranlarda dalgalı bir seyir izleyerek 2018 yılında 519 bin hektara gerilemiştir. Bu dönemde GAP sulamalarının başlamasıyla birlikte araştırılan dönemin ilk yıllarında pamuk ekim alanları, düzenli bir artış göstermiş, akabinde azalan ve artan bir gelişme ortaya çıkmıştır. Yıllara göre ekim alanlarının değişimi şekil 1’de yer almaktadır.

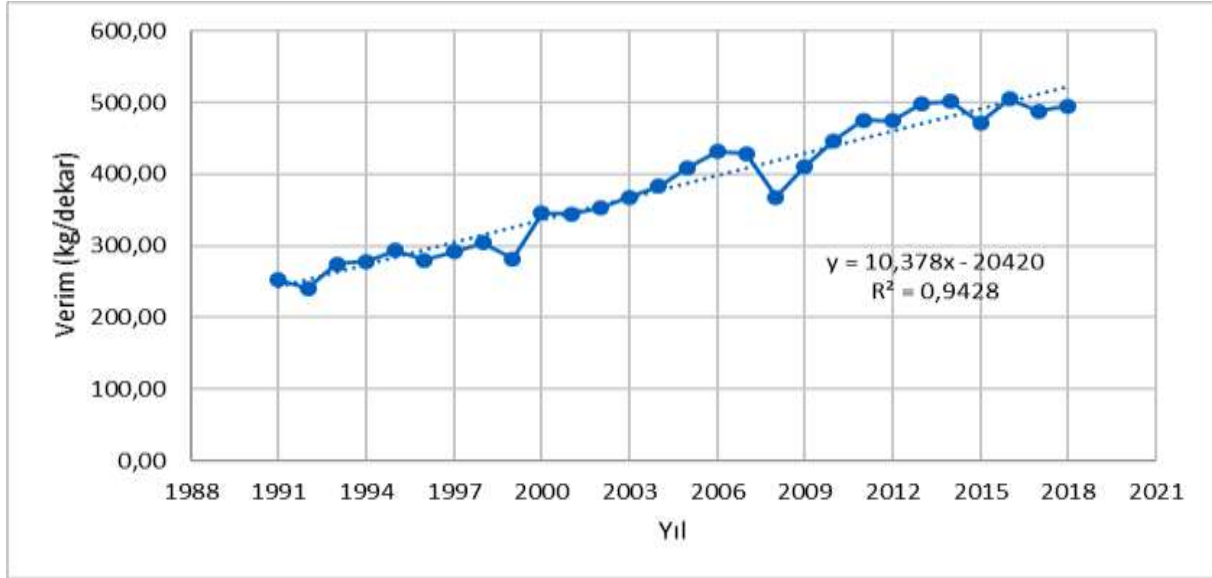
Şekil 1. Türkiye’de 1991-2018 yılları arası pamuk ekim alanlarının değişimi

Yıllara göre pamuk üretim miktarında meydana gelen değişim şekil 2 de verilmiştir.

Şekil 2. Türkiye’de 1991-2018 yılları arası pamuk üretim miktarlarındaki değişim

1991 yılında 1.5 milyon ton olan kütlü pamuk üretim miktarı, 2018 yılında 2.57 milyon tona ulaşmıştır. Anılan dönem ortalaması 2.16 milyon ton olmuştur. Pamuk ekim alanlarında anlamlı bir artış olmamakla beraber, diğer taraftan verimde önemli artışlar yaşanmıştır. 1991 yılında ortalama dekara verim 253 kg civarında iken, 2018 yılında yaklaşık 496 kg/da olmuştur. Yıllara göre pamuk verimindeki değişim Şekil 3’de yer almaktadır.

Şekil 3. Türkiye’de 1991-2018 yılları arası pamuk veriminde değişim

Günümüzde yaklaşık 75 farklı ülkedeki 100 milyondan fazla çiftçi ailesinin dâhil olduğu küresel pamuk endüstrisinde yıllık ortalama 51.4 milyar USD tutarında işlenmemiş pamuk üretilmektedir (Anonymous, 2015). Türkiye, pamuk sektöründe, dâhilde işleme ve tekstil ürünleri ihracatı nedeniyle ithalatçı konumdadır.

Sonuç

Dünyada yaygın şekilde üretimi yapılan ve en eski ticaret mallarından biri olduğu değerlendirilen pamuk, lif ve yağ bitkisi olma özelliği nedeniyle stratejik bir zirai ürün olarak günümüzde de önemini korumaktadır. Önemli bir tarımsal ürün olan pamuk, tekstil, konfeksiyon ve gıda endüstrisi aracılığıyla milletlerin kalkınma süreçlerinin ilk safhasında emek, tabii kaynaklar ve sermaye gibi üretim faktörlerinin istihdamını tatminkâr seviyelerde sağlayabilmekte ve bu özelliğiyle kalkınma sürecinde stratejik bir rol oynayabilmektedir. Dünya genelinde uygulanmakta olan tarım ve ticaret politikalarıyla; hem üretimin ve hemde tüketimin yönlendirilmesi suretiyle en fazla müdahaleye maruz kalan emtianın da pamuk olduğu değerlendirilmektedir (Küçük, 2015). Bu anlamda pamuk birçok açıdan önemli bir tarım ürünüdür. Yapılan trend analizlerinde, yeni sulama alanları açılmadan pamuk üretim alanlarında anlamlı bir değişikliğin olmayacağı, mevcut alanlarda ise hafif dalgalı, yıllara bağlı olarak artan ve azalan bir durumun ortaya çıkacağı beklenmektedir. Yakın gelecekte, şayet kamu destekleme politikalarında önemli bir değişiklik olmaz ve yeni sulama alanları açılmaz ise, pamuk üretim miktarının 2 milyon ton civarında ve dekara verimin ise 500 kg

civarında olması beklenmektedir. Bu araştırma, pamuk sektörüne, karar vericilere ve tarım politikaları belirleyicilerine faydalı veriler sunmaktadır.

Kaynakça

Anonim, 2019a. 2018 Yılı Pamuk Raporu Nisan 2019. T.C. Ticaret Bakanlığı Esnaf, Sanatkârlar ve Kooperatifçilik Genel Müdürlüğü, 1-40.

Anonim, 2019b. Pamuk Yetiştiriciliği, <https://www.tarimdan.com/bilgi-bankasi/pamuk-yetistiriciligi-s119.html> (Erişim Tarihi: 28.12.2019).

Anonymous, 2019. Turkey Country Report, 78th Plenary Meeting of the ICAC 02-05 December, 2019. Brisbane, Australia.

Anonymous, 2015. FAO & ICAC Measuring Sustainability in Cotton Farming Systems Towards a Guidance Framework, ICAC Report: III-V. Expert Panel on Social, Environmental and Economic Performance of Cotton Production with the FAO Plant Production and Protection Division. Rome, 2015, p.1-107.

Aydogdu, M. H., Karli, B., Parlakci Dogan, H., Sevinc, G., Eren, M. E., Kucuk, N., 2018. Economic Analysis of Agricultural Water Usage Efficiency in the GAP-Harran Plain: Cotton Production Sampling, Sanliurfa-Turkey. International Journal of Advances in Agriculture Sciences, 3(12):12-19. ISSN: 2456-7515

Gazanfer, S., 2003. An overview of the Turkish cotton in dustry with special emphasis on the available tools and techniques of price risk management. Aegean Textiles and Raw Materials Exports Union Report.

Guitchounts, A., 2014. China Will Import Less Cotton In 2014/15. Cotton: Review of the World Situation International Cotton Advisory Committee. 67 (6): 3-4. July-August 2014.

Küçük, N. ve Issı, S., 2019. Pamuk Üretiminin Stratejik Önemi Üzerine Genel Bir Değerlendirme, TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi, 11(44):391-398.

Küçük, N., 2015. Pamuğun Dünyası, Küresel Aktörler ve Politikalar. ASSAM Uluslararası Hakemli Dergi, 2(4):60-85.

Küçük, N. ve Bilgiç, A., 2015. Türkiye’de Pamuk Arzını Etkileyen Faktörlerin Belirlenmesi ve Pamuk Arzında 2023 Vizyonu. 12. Ulusal Tarım Ekonomisi Kongresi, 2, 25-27 Mayıs 2016, Isparta. 771-780s.

Özüdoğru, T., 2019. Tarım Ürünleri Piyasaları Pamuk. T.C. Tarım ve Orman Bakanlığı, Tarımsal Ekonomi ve Politika Geliştirme Enstitüsü Müdürlüğü, Temmuz 2019 Ürün No: 14.

Özüdoğru, T., 2017. Durum ve Tahmin Pamuk 2017/2018. Tarımsal Ekonomi ve Politika Geliştirme Enstitüsü TEPGE, Yayın No: 285, ISBN: 978-605-9175-89-0.

TÜİK, 2019. Türkiye İstatistik Kurumu, Bitkisel Ürün İstatistikleri, Yıllara Göre Pamuk Ekim Alanları <https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=92&locale=tr> (Erişim Tarihi: 19.12.2019)